

Gazet'a esse regulatu de 2 ori, si
Fóiea un'a data pe septemana, ad.
Mercuria si Sambet'a.
Pretulu loru este pe 1 anu 10 f.,
pe diumetate anu 5 f. austr. inla-
intrulu monarchiei.

GAZETA

Pentru tieri straine 7 f. 50 cr. pe 1
sem., si 15 fr. pe unu anu. Se pre-
numera la tóte postele c. r., cum
si la toti cunoscutii nostri DD.
correspondenti. Pentru serie „petit“
se ceru 8 cr. val. austr.

TRANSILVANIAI.

Stimabile D. Directoru!

Domniata ai inseratu in Nr. 15 si 16 ai Gazetei Transilvaniei in contra Escelentiei Sale D. episcopu din Ardealu Dr. Ludovicu Haynald nesce invinuirii, care nu le potu lasá fara observatiune. Escelenti'a Sa e absentu si nu sci de acestea invinuirii nemeritate. Dicu nemeritate, pentruca sciindu eu positivu caus'a pledata in respectivii numeri sum indroptatitu si in interesulu adevverulu si obligatu a dice acésta. Verucare a fostu de faéie in conferinti'a din Alba-Julii'a sci, ca nu Escelenti'a Sa episcopulu din Ardealu a fostu celu de antaiu si singuru d'ntre cei ce faéie cu conferinti'a au pronunciatu in cuvinte impresiunea cea suprindietória si durerósa, care prin invinuirile aduse inainte in contra scaunulu papalu de Escelentia Sa Dnulu metropolitu gr. cat. Alesandru Sterca-Siulutiú se vedea pe cea mai mare parte a membrilor conferintiei. Chiaru alu treilea oratoru dupa Esc. Sa D. metropolitu, ad. D. Ioanu Gaalu a datu expresiune acestei suprinderi, si invinuirile acelea care in Gazeta de ori repetite se numescu adevveru „istoricu“ si „adeverurile neresturnabile“ s'a incercatu prin espositiunea desvoltareí feudalismulu, ce atíngé nu numai singuru pe romani, ci si pe alti locuitori ai tíerei acesteia catolice si necatolice ale desnervá cá pe o raticire istorica, „historische Verirrung“ (történezetí tévedés). A dou'a di Dnulu A. Doboly unu membru protestantu alu conferintiei a facutu aceiasi. Numai in finea conferintiei au facutu Escelenti'a Sa episcopulu cunoscut'a protestatiune, in convingere, ca — si fara privire la adevverulu séu neadeverulu aduselu date istorice, a caroru pertractare mai esacta nu se tienea de problem'a conferintiei — la pertractarea unui modu de alegere pentru dieta o invinuire radicauda de unu metropolitu catolicu in contra Papiloru santei beserice catolice nu era nici consulta, nici necesaria. Déca reportatoriulu Gazetei dice, ca episcopulu Haynald s'aru fi folositu de visit'a facuta Dluí metropolitu numai de stématu, spre ai cere cu „focu“ cventarea, 'mi cauta a respinge cu tóta resolvarea ambele prepusuri. Episcopulu dupa posibilitatea impregiurarilor a facutu visita tuturor membrilor conferintiei, si inaintea multoru altor'a chiaru Dn. metropolitu, si nime are dreptu a prepune unu actu de umanitate cu cuvintele acestea ce pórtá urme de nepresocotintia: „si a luatú libertate (!) supra stématu, ca voiesce a dá . . . visit'a indereptu, a veni si la cuartirulu metropolitulu.“

In oda'i'a metropolitulu erau numai ambele Escelentie si eu de faéie, cum póte unulu alu patruea, ce nu erá de faéie, reportá, ca episcopulu a vorbitu cu „focu“, metropolitu cu sange rece si cu flegma mare? Cumpetulu, pe care cu reverintia sincera l'asiu dice in laud'a Escelentiei Sale D. metropolitu, totu atatu de bine l'au sustienutu si Escelenti'a Sa D. episcopu si in conferintia si suptu visita. Reportatoriulu Gazetei se incórdá a aflá motivulu celu adevveratu, pentruce Escelentia Sa episcopulu si a redicatu bocea in contra invinuirii Escelentiei Sale metropolitulu? si temeiturile aduse pentru acésta sunt in adevveru luate din aeru, invinuirii fara consistentia, la care veruce iubitoriu de adevveru se reculege de diece ori paná a nu cutediá a le pronuncia un'a data. — Intr'unu diurnalu, alu carui redactoru are a'si multiamí pusetiunea s'a oficiósa cá directoru alu unui gimnasiu r. catolicu tocma Esc. Sale D. episcopu — e in adevveru o aparitiune curiósa, a tiené pe acestu episcopu cu spresiunea: „lumea cea rea“ de unulu dintre aceia, care „nu e unulu dintre amicii romanilor.“ Escelenti'a Sa episcopulu nu cunoóce ur'a nationala.

Pentru refusarea cortelulu ambiatu din consideratiune preventóre precum si a invitatiunei la mésa iau parutu Escelentiei Sale episcopulu reu, inse cumca acésta neprimire séu propusetiunea romané-

sca a Escelentiei Sale D. metropolitu ar' fi casiuatu pe episcopulu la „versarea veninulu“ precum se respica reportatoriulu in cuvinte puéinu alese, si care marchéza numai acordarea sa, numai aceluia i ar' trece prin minte, care cu „lumea rea“ e aplecatu a prepune celu mai bunu scopu. Nu erá necesariu spre a constatá bine motivulu facutei protestatiunii a se alaturá cineva la „lumea cea rea“ care póte fi aplecata a vorbi si despre altii multe ofensatórie. O invinuire in contra scaunulu Papalu, la o astfeliu de ocaziune adusa inainte de capulu beserice gr. cat. in Ardealu, nu o puté episcopulu rom. cat. primi cu tacerea „ne tacens consentire videatur“, distinctiunea adusa de D. metropolitu atatu in visit'a numita catu si in conferintia, care e: ca Escelenti'a Sa n'au adusu acea invinuire cá metropolitu catolicu, ci numai cá romanu, — ceea ce inse cá unu ce esentialu alu lucrulu debe aici se se memoreze, — din cauza cu totulu aprópe nu putea se aiba valóre de alinementu, nici putea delaturá necesitatea opumnatiunei. Pietatea catra supremulu capu alu besericei a fostu motivulu opumnatiunei si alt'a nimica. Ciue cércá a vírt aici alte motive necurate, acela pasiesce pe calea, pe care numai „lumea cea rea“ e dedata a migra.

Dumnule Directoru! Dela lealitatea Domniei Tale 'mi iau voie a sperá, ca nu'mi vei refusá primirea siereloru acestora in Gazet'a, care aflá de bine a publicá invinuirile *).

Alba-Julii'a, in 14. Martie 1861.

Franciscu Leonhart m. p.

Monopolulu de carti romanesci privitu din puntu-de-vedere nationalu.

Romanii transilvani se afla in prediu'a fundarii unei societati literarie. Precum noi contimpuranii ne interesamu cá se allamu din istoria impregiurarile intre care strabunii nostrii au reesitu a ne fundá si asigurá institutele multe putiene cate ne remasera dela densii, intocma fiii si nepotii nostrii voru vrea se alle cercustarile si luptele cate amu avutu se infruntamu noi pana amu scosu cate ceva la cale.

Romanii transilvani voiescu se aiba si ei dupa esemplulu tuturor natiuniloru luminate o societate, alu carei unulu dintre scopurile principale se fia si cultivarea limbei si inaintarea literaturii nationale. Cu ce midilóce inse voru ei se'si ajunga acestu scopu atatu de maretu? Nesmintitu ca cu midilócele materiale si spirituale pe care le va fi avendu natiunea. Despre midilócele materiale voimú se tacemu astadata cu totulu; ne place a presupune pe unu momentu cá pe aceleasi le avemu. Intocma presupunemu cumca se voru aflá si atati barbati romani capacitatii eminente, carii indata-ce voru fi asecurati prin natiune de midilócele materiale, pentrucá se nu

*) Namu adausu, nici amu lasatu afara nice unu punctutiú din cele impartasite; — dovada ca Gazeta e organulu de a midiloci bun'a intelegere intre verucine chiaru cu impartialitatea ee o observa. Cu atata se se multiaméscá verucine, caci cá romanu si Redactoru faéie cu pretensiunile natiunei nu cunoscu nice o privintia personala, la care m'aru deobliga pusetiunea oficiulu de directoru, la a carui conferire afara de cosmopolitismulu si iubirea de dreptate a Escelentiei S. au contribuitu si meritele — dupa sunetulu decretulu denumirei. — „Idók Tanuja“ inca 'mi imputase odata cá directoru simtiulu nationalu in caus'a Marmorosieniloru, — inse renegatu din famili'a Muresieniloru nu vomu vedé; — eara Es. Sa, se fimu drepti, ca acésta nu o a pretinsu nici tacite nici espresse dela mine nici odata.

Redactiunea.

fi constrinsi totu ei a si le cerși, voru fi aplecati a se ocupá cu diversele ramuri ale literaturii nationale si cu specialitatile de sciintie in adinsu, séu cum se dice ex professo. Ce vi se pare insa, ca intru intelesulu legiloru tieriei si alu mesuriloru gubernementale cate se afla in simtia si su cu valórea pana astadi, romaniloru de litere si de sciintia le voru lipsi indata dela inceputu cele mai multe produse a le spiritului romanescu, adica bibliotece de carti romanesci, jurnale nationale, colectiuni de documente pentru istoria literaturii si a natiunii, cum si o mie de alte recerintie, fara care si omulu celu mai genialu voindu a se apucá de o specialitate órecare cá se o cultive, remane cá lipsitu de mani si de picioare. Romanului iubitoru de sciintia, voindu elu a si intinde si inavuti cunoscintiele sale li stau deschise, cá si altora de alte nationalitati europene, bibliotecii, colectiuni de manuscrise, museuri s. a. in tote limbile europene si in mesur'a cea mai mare, ce póte numai se si inchipúiesca cineva, numai in limb'a sa nationala ei voru stá inchise si indepartare mai neajunsa, séu ca, precum observaramu mai in susu, ei voru si lipsi cu totul. Acésta pedeca, acestu reu este atata de mare, incatu romanii trebue se si reculega tote puterile spre a i midiloci déca s'ar potea total'a lui delaturare; eara pentrucá scopulu se se ajunga mai pe siguru, se cere cá mai nainte de tote se strabatemu in aflarea causeru reului. Acestea oause potu fi mai multe; noi tienemu de cea mai greu apasátore:

Monopolulu tipografiloru celoru privilegiate din Ungaria si din Transilvania.

Ce afirmatiune curiósa si neasteptata este acésta? Póte se intrebe cineva. Noi insa credemu ca acésta afirmatiune ni o potemu sustiené si apará. Se vedemu.

In dilele vechi, pe candu guberniulu si celelalte auctoritati nu sciá de o alta literatura la romani, decatu numai de cea bisericésca, unele tipografii, cum este de es. a universitatii din Bud'a, si a seminarului din Blasiu castigara in partea loru privilegiulu esclusivu de a tipari numai acelea cartile bisericéscii (si cele scolastice?) pentru romani (si pentru serbi?). Urmarea cea mai de aprópe fu, ca suprem'a potestate a tieriei asiediá o lege, in poterea careia cartile romanesci, iliricesci si — evreesci — tiparite in tierile vecine séu erá oprite cu totul, séu ca ele potea — si mai potu inca — intrá numai pe langa cele mai rigurose restringeri dupace trecu deadreptulu prin censur'a guberniului; pentruca oficialatele de vami au strinsa datorintia de a se tiené de acea lege si a nu suferi stracurarea de nici unu felu de carte romanésca, de catu numai in urmarea deslegarii lamurite care lear' veni dela gubernu, candu din contra cartile scrise in oricare alta limb'a sunt lasate a intrá in launtru fara nici o alta cerimonie vamésca, decatu o simpla declaratiune a importatorului si o revisiune totu asia simpla care i se face in locu. Acésta lege trecuta in regulamentul de vama inca sub Maria Teresia cum se pare pe temeiulu unei legiuri si mai vechi, in locu se se ridice, in an. 1851 s'a re'mprospatatu si óresicum ageritu. Nu e de prisosu a insemná, ca Tier'a romanésca sub domnia lui B. D. Stirbei apucase a plati gubernului nostru in acésta privintia cu asemenea moneda, pentruca gazetele romanésce din Transilvania se oprira de acolo cu totul, eara cartile romanésce tiparite in Tierile austriace se supusera la o censura guberniala intocma de aspra cá si cea rusésca. Asia romanii fusera condamnati la o pedépsa de intunecime spirituala, carei asemenea nu a mai incercatu altu poporu europénu, afara numai de Rusia. Ce s'ar fi alesu spre es. de germani, de italieni s. a. s. a., déca acelora numai in cursu de unu seculu nu lear' fi fostu ertatu a si aduce si a trece dintr'unu státu in altulu nici chiaru cele mai nevinovate carti de rugatiune, unu auctoru clasicu tradusu in limb'a eutare, o gramatica, o aritmetica, geografia, istoria naturala séu altele asemenea? Cum ar' fi potutu inaintá sciintiele, artele si preste totu cultur'a nationala la densele! —

Spre a fi scurti in demonstratiunea nóstra, se recurgemu la es. simple practice. Se punemu ca in Bavaria s'a ivitu o carte de predice in felulu seu clasica si careia din punctu-de-vedere alu relegii nu i se póte aflá nici cea mai mica vina. Se presupunemu ca legea susu atinsa si ar' avea a sa valóre si la frontier'a bavaro-austriaca in privintia cartiloru nemtiesci intocma precum o are la frontierele de castra noi in privintia cartiloru romanesci

De unde pana unde bisericani austriaci voru aflá de acea carte, unulu séu altulu va cere voia de a si aduce cate unu exemplariu, se afla insa o mie altii carii toti aru vrea se aiba acea carte; nu se póte insa fara a cere concesione fiacare in parte si fara a supune pe fiacare exemplaru la censur'a centrala

Cata intardiére, invalúiea, spese, in cele din urma desgustu desperatu. Ci ómenii totu voru se aiba acea carte cu orice pretiu. Ce e de facutu? Se se ia unu exemplariu si se se tiparésca aici in tíra? Nu se póte, pentruca acésta se numesce in legi unu furtu de proprietate straina. Acelu auctoru invatiatu nu si petrecuse dilele vietiei in studiu si privegheri fórte grele, elu nu si consumase vederea ochiloru la licurirea modestei sale candelé, pentru cá opulu

seu se devina midilocu de specula si de castigu pentru alti ómeni grosi la creeri si grasi in tote dimensiunile, carii in resfatiulu in carele petrecu isi batu jocu de totu ce este productu alu spiritului luandu totulu numai din punctu materialisticu.

Proprietatea literaria in timpurile nóstre e asecurata prin legi si prin tractate de státu *).

Asia in casulu de susu s'ar poté intemplá numai din doua un'a: séu publiculu austriacu ar' remanea lipsitu de acea carte folosítore in daun'a culturii sale morale, séu ca retiparinduo cinevasi aici, moral'a si legea ar' fi plesnita in facia intocma precum e plesnita de acela carele fura boulu, calulu si orice proprietate straina, ba si mai multu de atata.

Acestu exemplu se póte aplicá la productele literarie ale romaniloru de atatea ori, pe cate carti si foi periodice romanesci au esitu esu, si voru mai esi la lumina in tierile vecine.

(Va urmá.)

„Kolozsvári Közlöny“ si egy „mezöségi román.“

(Urmare din Nr. trecut.)

Mai incolo dice: „Carri vomu avé dreptu, va se ne arate tempulu.“ Minune Domnule! ca se nu fi auditu de sateanulu, care avendu a calatori, n'au ocolitu a merge, se treaca Muresiulu pe la Podu, ci mergundu oblu cu nasulu, a sieditu in ripa Muresiului, asteptandu se decurga apa, cá se póta trece elu pe la còda apei pe uscatu, inse gatendu din straista mai nainte de a curge apa, se întórse cu buzele inflata a casa. Ve damn voie, se ne citati, pe cine vreti din toti cati au scrisu despre purtarea popóreloru, in privintia castigarei si retinerii drepturiloru politice de státu, déca a recomandat v'nnulu politica sateanului nostru cu apa, si acea politica care o comendezi Dta, candu dici:

„Atata este siguru, cumca eu urmediu convingerei mele, si vediu in acea sperantia, cumca pe romani va sci face fericiti drépta aplicare a legiloru dela an. 1848, si de me voiu insiela in sperantia mea, insielatiunea nu va veni dela acele legi, ci va veni dela aplicarea cea rea a acelora, asia dar', Domnule B.! nu in contra legiloru 1848, ci in contra nedreptei aplicare a acelorasi, trebue ridicatu graiu la timpul seu.“

Atatai totu, pentru care ai facutu atata sfara, Domnule Campe? Pentru o sperantia individuale a Domniei tale ai datu privilegiu Közlönyiloru si celoru dela Korank se creada, cum ca partea cea cu mintea copta si sanatósa a romaniloru sunt si credu cá dumnealoru, si ca numai o partita mica purtata de utopi'a Daco-Romaniei pusa la cale din partea burocratiei, si in soldulu absolutismului si a Gesamtmonarchiei . . . a inaltiatu graiu pentru dreptulu egale de státu alu romaniloru, facia cu nationalitatea, limb'a si confesiunea loru? —

Nu te infiozezi, vediendute in ripa prepastiei, la care ai ajunsu póte singuru din „pruritate de a te disputa? —

Poti Domniata cu man'a pe inima dice, cá omu de omenie, cumca miscarea dintra romani nu este altucevá, decatu siobtitele burocratiei, interesulu absolutismului si alu Gesamtmonarchiei? Dta care cunosci temerile romaniloru, atatu de legile, (ori mai bine nedrépta loru aplicare) cele dela 1848, catu si de burocratie, si de atatu contopítorea putere a lui „jog egyenlőség?“ care cunosci patiania romaniloru in: Aradu, Oradia-mare, Satumare si Tinisióra? care cunosci tendintiele adunarei nationale din 1./13., si purtarea barbatiloru de incredere in adunarea regnicolare dela 11. din Alba-Julia.

Cá se faci o astfelu de parodire si acusare asupra romaniei? —

Nu erai Domniata, nu cá romanu ci cá omu de omenie si barbatu cu caracteru, datoriu a spune Közlönyianiloru, a caroru incredere o porti, cá se se iee pe sama, fiindu ca romanii din fire si ursita eo ipso debue se fie constitutionali, ca apasarea asuferita, silintiele loru dela 1437 incóce, si traditiunile nationale ei facu straini de absolutismu, de birocratie (szolgabireu si vicespán) si amici ai libertatei legale, cumca ei dela 1437 incóce pe lunga tota nedreptatea si ocaru, ce li sau facutu, nice o minuta n'au fostu in contra patriei si ale ei drepturi constitutionale, ceremu cu tota ocaziunea a fire primiti intra gardurile constitutiunei patriei etc., deci prin urmare miscarile de astadi nu sunt alta nice potu fi, de catu a loru temere; cumca nationalitatea, limb'a si confesiunea nu si le vedu asigurate, dece óra legile dela 1848 le ataca deadreptulu etc. etc. etc.

(Capetulu va urmá.)

*) In cele mai multe staturi europene proprietatea aucturului la cartea sa este asecurata pe cate 25 pana la 30 de ani pe catu se afla elu in vietia séu si dupa mórtea lui in favórea clironomiloru sei cá orice alta proprietate séu avere. —

